

Remediale hulp en toetsing bij het schoolvak Nederlands

Arjan Krijgsman

De Amsterdamse orthopedagoog Aryan van der Leij maakt in relatie tot de begeleiding van leerlingen met lees- en spellingproblemen een onderscheid tussen remediëring, compensatie en dispensatie. Bij remediëring begeleidt men leerlingen met de bedoeling het prestatieniveau bij bijvoorbeeld lezen of spellen te verhogen. Bij compensatie probeert men de leerling zo veel mogelijk ondersteuning te bieden op terreinen van het vak waarin de leerling wel goed is (bijvoorbeeld spreek- en/of luistervaardigheid). Bij dispensatie zijn verschillende maatregelen denkbaar. We noemen hier:

- de leerling krijgt meer toetstijd ter beschikking;
- de leerling wordt op een andere manier getoetst, waardoor hij geen extra-nadeel van zijn handicap ondervindt;
- de leerling wordt voor (een deel van een) vak vrijgesteld.

Wij benadrukken hier dat er in de begeleiding van de leerlingen steeds een duidelijke samenhang dient te bestaan tussen de drie genoemde mogelijkheden. Een praktijk die in nogal wat deelstaten van Duitsland met een *Legasthenie-Erlass* bestaat, wijzen wij af, omdat daarbij het accent vrijwel uitsluitend op dispensereren ligt. Wij achten veeleer een situatie denkbaar waarin de spellingproblemen van een leerling worden geremedieerd, deze leerling tegelijk de gelegenheid krijgt om op andere gebieden (gespreksvaardigheid, opstel e.d.) extra te presteren en ten slotte bepaalde toetsingsfaciliteiten krijgt, omdat met de remediëring slechts een deel van de problemen kan worden opgelost of omdat de leerling met bepaalde toetsvormen wel erg in het nauw wordt gebracht.

Voor de duidelijkheid willen we hier graag benadrukken dat het in dit artikel gaat om leerlingen die in principe geschikt zijn voor de onderwijsvorm die zij bezoeken, maar op grond van dyslexie of ernstige lees- en spellingproblemen uit de boot dreigen te vallen. Omdat zij in staat worden geacht het diploma te halen, is begeleiding dan op haar plaats.

LASTIGE TOETSVORMEN

Hieronder willen we in bredere zin een aantal met toetsing bij het schoolvak Nederlands samenhangende zaken opnoemen die leerlingen met lees- en spellingproblemen (LSP-leerlingen) parten spelen. Later zullen we enkele mogelijke oplossingen voor de geconstateerde problemen noemen.

- 1 *Proefwerken die van het bord gemaakt moeten worden*, zijn voor LSP-leerlingen lastig, omdat zij makkelijk in verwarring gebracht worden door de hoeveelheid informatie op het bord en dat wat zij zelf al hebben opgeschreven.
- 2 *Proefwerken met een onduidelijke en/of slordige layout en vaak ook uitgeschreven proefwerken* brengen LSP-leerlingen sterker in verwarring dan anderen, wat een ongunstig effect op hun prestatieniveau heeft.
- 3 *Gedicteerde proefwerken* leveren vaak problemen op omdat het voor de leerling soms lastig kan zijn precies te achterhalen wat er gevraagd wordt, omdat hij zijn eigen handschrift niet meer kan lezen, woordjes is vergeten etc.
- 4 *Proefwerken waarin veel leeswerk moet worden gedaan*, benadelen LSP-leerlingen omdat zij door hun lagere leestempo vaak niet in staat zijn alle opgaven (en/of daarbij behorende teksten) behoorlijk door te nemen.
- 5 *Proefwerken waarbij veel schrijfwerk moet worden gedaan*, benadelen LSP-leerlingen omdat zij onder andere door hun vaak slechte handschrift niet in staat zijn de antwoorden samenhangend en goed leesbaar op papier te krijgen.
- 6 *Proefwerken waarbij de aandacht op verschillende facetten tegelijk moet worden gericht*, benadelen LSP-leerlingen omdat juist zij moeite hebben met het verrichten van verschillende taken tegelijk. We bedoelen hier bijvoorbeeld een tekstbegriptoets waarbij lastige vragen over de tekst moeten worden beantwoord en ook nog van de leerling wordt verwacht dat de spelling goed is verzorgd.
- 7 *Dictees waarmee het spellingniveau van de leerling wordt beoordeeld*, leveren vaak zeer grote problemen op, omdat
  - deze leerlingen op grond van onder andere inprentings- en geheugenproblemen vaak over minder en minder volledige orthografische beelden beschikken;
  - deze leerlingen vaak moeite hebben met onder andere de auditieve analyse, waardoor de koppeling van klanken en tekens moeilijker tot stand komt;
  - deze leerlingen veel minder gemakkelijk kunnen automatiseren en generaliseren, waardoor de regeltoepassing vaak moeizaam verloopt;
  - deze leerlingen vaak het tempo maar moeilijk kunnen bijhouden;
  - deze leerlingen door hun vaak slechte handschrift soms niet meer kunnen herkennen, wat zij hebben geschreven;
  - deze leerlingen over minder controlevaardigheid dan anderen beschikken.
- 8 *Toetsen over een aantal gelezen boeken* brengen LSP-leerlingen vaak tot wanhoop, omdat zij door hun lage leestempo in ernstige tijdnood komen.

DISPENSERENDE MAATREGELEN

Voor elk van de problemen gesignaleerd in de vorige paragraaf kunnen dispenserende maatregelen voor LSP-leerlingen getroffen worden. Een overzicht:

- 1/2/3 Een groot Amerikaans onderzoek toonde aan dat (geschreven) proefwerken met een slordige, onoverzichtelijke layout door leerlingen in het secundair onderwijs slechter worden gemaakt dan proefwerken met een verzorgde, overzichtelijke en getikte layout. Wat in het belang van alle leerlingen is, is nog sterker van betekenis voor LSP-leerlingen. Terzijde zij hier nog opgemerkt dat ook

het nakijken van (huiswerk)oefeningen van het bord voor LSP-leerlingen een zeer lastige opgave is. Door deze vorm van controle van het thuis gemaakte werk loopt u het gevaar dat er veel fouten blijven zitten.

4/5 Leerlingen die door de hoeveelheid leesen/of schrijfwerk in de problemen komen, moeten extra-tijd voor hun proefwerken krijgen. Ongeveer 25% extra-tijd lijkt in de meeste gevallen redelijk.

6 Met een aantal interessante experimenten toonde Aryan van der Leij aan dat dyslectische leerlingen grote moeite hebben hun aandacht evenwichtig tussen verschillende aspecten van een taak te verdelen. In het geval dat LSP-leerlingen een opstel moeten schrijven of een aantal lastige vragen over een gecompliceerde tekst moeten beantwoorden, zal vrijwel steeds de aandacht voor de correcte schrijfwijze verminderen, waardoor er veel spellingfouten worden gemaakt. Op grond van deze kennis kan men besluiten de spellingfouten bij opstel, tekstbegrip en dergelijke niet of minder zwaar mee te rekenen.

7 De meeste problemen worden veroorzaakt door het dictee. Indien men van mening is dat het dictee een belangrijke toetsvorm is en blijft, kan men de pijn voor LSP-leerlingen wel proberen te verzachten. We noemen hier de volgende mogelijkheden:

- Laat het dictee voorbereiden. Vooral wanneer de leerling die woorden, regels en dergelijke die in de begeleiding aan de orde zijn geweest, kan leren, kan er sprake zijn van het 'organiseren van succeservaringen', omdat aan de leerling zo het succes van zijn inspanningen helder kan worden;
- Geef een 'gatendictee', waarbij de leerling niet meer de hele zin hoeft op te

schrijven, maar slechts een of twee woorden die uitgespaard zijn in de zin die de leerling voor zich heeft.

- Als er toch een zinnendictee gegeven wordt, zeg de leerling dan dat hij niet tot iedere prijs moet proberen elk moeilijk woord toch meteen op papier te krijgen. In veel dictees van LSP-leerlingen ziet men soms drie of meer doorhalingen bij een woord in een vaak wanhopige poging om dat toch nog goed op papier te krijgen. Het zal duidelijk zijn dat dit veel tijd kost waardoor de leerling (een stuk van) de rest van de voorgelezen zin mist. Als men de leerling zegt dat hij in plaats van zo'n lastig woord even een puntje mag zetten, dan kan hij zich concentreren op de rest van de zin. Als de zin later nog eens wordt voorgelezen, kan het ontbrekende woord alsnog opgeschreven worden.

- Laat de leerling na het voorlezen het dictee aan de hand van een controlekaart nog eens doorlopen. Op de kaart kunnen 'ezelsbruggetjes' met betrekking tot de klanktekenkoppeling (bijvoorbeeld v/f) en regels staan (dubbelzetter, letterdief, verlengingsregel etc.)

8 Het lezen van een fikse hoeveelheid Nederlandse boeken voor een examen eist een tijdinvestering die voor dyslectische en LSP-leerlingen vaak moeilijk op te brengen is. Een oplossing vormt hier het bandgestuurde lezen, waarbij de leerling de beschikking heeft over een bandopname van het boek en dit al luisterend kan lezen. De blindenbibliotheken beschikken over grote hoeveelheden luistermateriaal waarvan uitstekend gebruik gemaakt zou kunnen worden.

Uiteraard is hier slechts een beperkt aantal dispensatiemogelijkheden genoemd. Binnen het kader van dit artikel is het niet mogelijk het hele scala uitputtend te behandelen.

RECHTSONGELIJKHEID?

Tot slot lijkt het goed op een vraag in te gaan die naar aanleiding van maatregelen zoals zij boven besproken werden, vaak wordt gesteld. Het is de vraag naar de vermeende 'rechtsongelijkheid' die leraars nogal eens stellen omdat zij bang zijn dat zij moeilijkheden zullen krijgen met andere leerlingen in hun klassen (en/of hun ouders) die zich wellicht onrechtvaardig behandeld voelen. Daarover zou ik onder andere het volgende willen opmerken: dat dyslexie een in de hersenen aantoonbaar defect is en niet een 'modegril', en dat het ook op grond van die wetenschap zinnig is dispenserende maatregelen te treffen.

Omdat thema's en verschijnselen die aandacht krijgen, gemakkelijk 'bezet' worden, is het van betekenis zorgvuldig af te grenzen wie wel en wie niet voor dispensatie in aanmerking komt. Wel de leerling waarvan door psycholoog, orthopedagoog, logopedist, PMS-medewerker en/of remedial teacher duidelijk, dan wel aannemelijk is gemaakt dat de problemen ernstig zijn; niet de leerling uit het - inmiddels bijna klassiek geworden - verhaal die voor het proefwerk nog even aan zijn leraar meldt: 'Houdt u er bij het nakijken wel rekening mee dat ik faalangstig en dyslectisch ben?' Gaat men hierbij op een zorgvuldige manier te werk, dan is de eigen handelwijze op dit terrein ook steeds goed te verdedigen naar andere leerlingen, hun ouders en de collega's in de school.

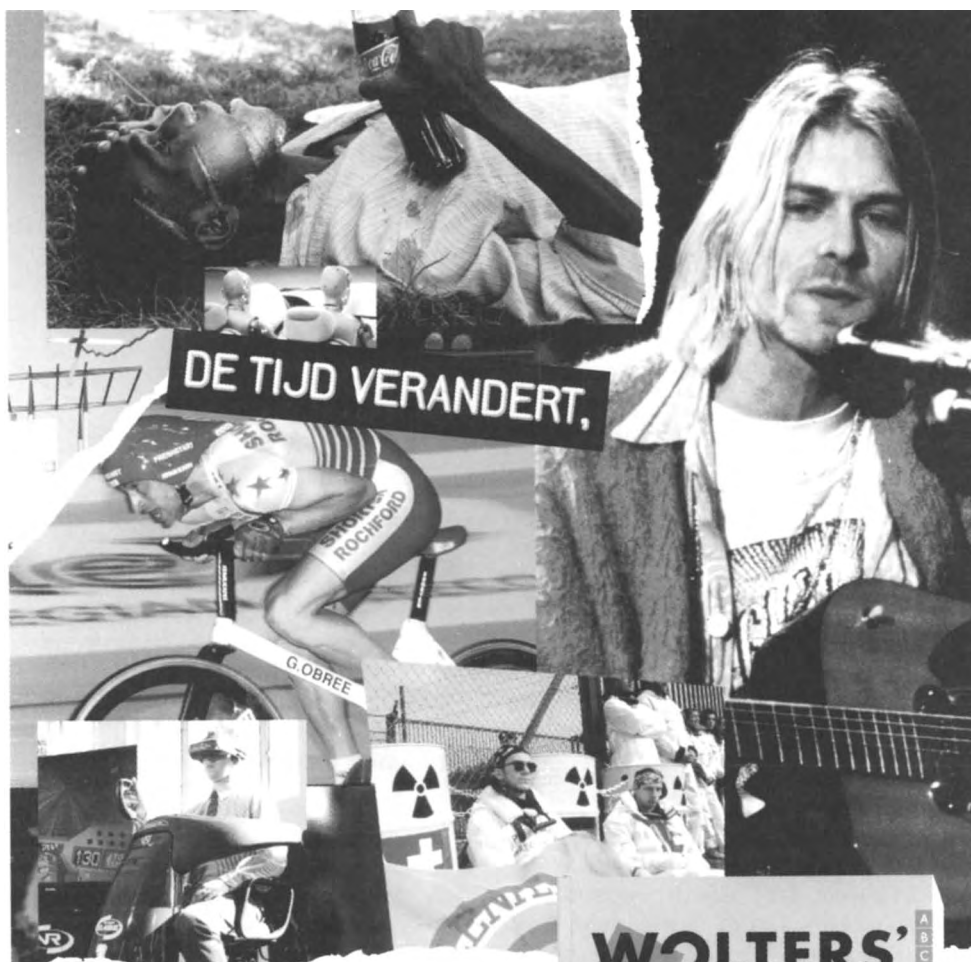
Dispenserende maatregelen binnen een school kunnen dus beter maar geen toevallig karakter hebben. In dat geval kan gemakkelijk onzekerheid over dergelijke maatregelen en/of rechtsongelijkheid ontstaan. We zien dan vaak dat dispensatie afhankelijk wordt van toevallige factoren: wat bij de ene leerkracht wel kan, is bij een ander onmogelijk. Binnen dispensatieregelingen die in een school officieel beleid zijn, kan daarentegen nauwkeurig en voor iedereen verbindend worden vastgelegd

- welke leerlingen voor dispensatie in aanmerking (kunnen) komen;
- door wie dit in individuele gevallen wordt bepaald;
- hoe de toetsing van genomen besluiten kan plaatsvinden etc.

Het laatste kan eventueel wel tot gevolg hebben dat leraars een stukje van hun autonomie moeten prijsgeven en zich zullen moeten conformeren aan de dispenserende maatregelen (zoals proefwerktijdverlenging, andere beoordeling van spellingfouten) die door de schoolleiding en remedial teachers in het belang van de leerling met lees- en spellingproblemen worden voorgeschreven.

Arjan Krijgsman
 Centrum voor Taalleerproblemen
 Instituut voor Didactiek en Onderwijspraktijk
 Vrije Universiteit Amsterdam
 De Boelelaan 1115
 NL-1081 HV Amsterdam

A D V E R T E N T I E

WOLTERS' STER WOORDENBOEKEN

De taal van deze tijd in de nieuwe spelling. Dankzij de heldere definities en duidelijke voorbeelden vooral geschikt voor scholieren. Handzaam in gebruik en makkelijk mee te nemen. Door de unieke bindwijze blijft de pocket openliggen op de gewenste pagina. *Nu in de boekhandel voor 395 BEF.*

DE TAAL VERANDERT.

WOLTERS' STER WOORDENBOEK

NEDERLANDS

NL

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

VERKRIJGBAAR IN ALLE MODERNE TALEN

26^e JAARGANG • NUMMER 1 • SEPT.-OKT. 1996